

บทวิจารณ์หนังสือ : Book Review
พระสารีบุตร : มหาสาวกผู้เป็นเลิศด้านปัญญา
เขียนโดย นทัญญู แสงไชย

Sariputta: The Buddha's Chief Disciple Foremost in Wisdom

ญาติกา แฝงกระโทก^{1*} และมานิตย์ อรรคชาติ^{2**}

Yatika Fangkrathok^{1*} and Manit Akkhachat^{**}

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

Program in Buddhism, Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University.^{1*}

Corresponding Author's Email: 6640117105@nrru.ac.th ^{1*}

บทคัดย่อ

บทวิจารณ์หนังสือเล่มนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และประเมินค่าหนังสือเรื่อง "พระสารีบุตร: มหาสาวกผู้เป็นเลิศด้านปัญญา" เรียบเรียงโดย นทัญญู แสงไชย (พิมพ์ครั้งที่ 2, 2559) ซึ่งนำเสนอชีวประวัติและหลักธรรมของพระอัครสาวกเบื้องขวาในรูปแบบการเล่าเรื่องผสมผสานกับการถ่ายทอดหลักธรรมอย่างเป็นธรรมชาติ เนื้อหาแบ่งออกเป็น 6 บท ครอบคลุมตั้งแต่ภูมิหลังครอบครัว มิตรภาพกับอุปนิสัยและโกลีตะ การบรรลุธรรมด้วยคาถาของพระอัสสชิเถระ การสั่งสมบุญกรรมและบารมี บทบาทในฐานะธรรมเสนาบดี ความสัมพันธ์อันลึกซึ้งกับพระพุทธเจ้า การประมวลหลักธรรมสำคัญในทศตรสูตร (หมวดธรรม 1-10) จนถึงการปรินิพพาน ณ บ้านเกิด ข้อเด่นของหนังสือเล่มนี้คือ การดำเนินเรื่องที่มีความต่อเนื่อง เชื่อมโยงกับบริบทสังคมสมัยพุทธกาลอย่างลงตัว การนำเสนอหลักธรรมผ่านเหตุการณ์จริงในชีวิตที่เข้าใจง่าย และการรวบรวมหมวดธรรมอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม ข้อด้อยที่ควรพัฒนาคือ หนังสือยังขาดการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับพระสาวกองค์อื่น การอธิบายหลักธรรมในทศตรสูตรยังเป็นไปในระดับผิวเผินโดยขาดมิติเชิงปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และยังขาดการวิเคราะห์บริบททางสังคมและวัฒนธรรมอินเดียโบราณในเชิงวิชาการ ภาพรวมของหนังสือเล่มนี้จึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับผู้อ่านทั่วไปและนักศึกษาระดับเบื้องต้นถึงระดับกลางในการใช้เป็นแนวทางศึกษาพัฒนาตนเองทั้งทางปัญญาและคุณธรรม

คำสำคัญ: พระสารีบุตร, มหาสาวก, ธรรมเสนาบดี, ทศตรสูตร, บทวิจารณ์หนังสือ

Abstract

This book review aims to analyze and evaluate the book entitled "Sariputta: The Buddha's Chief Disciple Foremost in Wisdom" authored by Natthan Saengchai (2nd edition, 2016). The book articulates the biography and Dhamma teachings of the

Buddha's right-hand chief disciple through a harmonious blend of narrative storytelling and doctrinal exposition. Organized into six chapters, the content chronicles his family background, his friendship with Kolita, his attainment of the deathless state through Ven. Assaji's stanza, his accumulation of past merits and perfections, his pivotal role as the Captain of the Dhamma (Dhamma-senapati), his profound teacher-disciple relationship with the Buddha, the systematic compilation of the Dasuttara Sutta (Dhamma categories 1–10), and his final attainment of Parinirvana at his birthplace. The distinctive strength of this book lies in its coherent and seamless narrative connected with the social context of the Buddha's time, the accessible presentation of Dhamma principles through practical life events, and the systematic organization of teachings. Conversely, the shortcomings include a lack of comparative analysis with other prominent disciplines, a superficial explanation of the Dasuttara Sutta that lacks practical application for modern life, and a deficiency in rigorous academic analysis of ancient Indian socio-cultural dynamics. Overall, this book is highly recommended for general readers and introductory-to-intermediate students of Buddhist studies as an inspiring exemplar for self-development in wisdom and morality.

Keywords: Sariputta, Chief Disciple, Dhamma-senapati, Dasuttara Sutta, Book Review

1. บทนำ

หนังสือเรื่อง "พระสารีบุตร: มหาสาวกผู้เป็นเลิศด้านปัญญา" ที่ผู้วิจารณ์สนใจและนำมาวิจารณ์ต่อไปนี้เป็นหนังสือด้านพระพุทธศาสนาที่ท่านนทัญญู แสงไชย ได้เรียบเรียงขึ้นสำหรับชุดมหาสาวกของสำนักพิมพ์อมรินทร์ธรรมะ โดยมุ่งนำเสนอชีวิตและธรรมะของพระสารีบุตรในรูปแบบที่ผสมผสานระหว่างการเล่าเรื่อง และการถ่ายทอดหลักธรรม เพื่อให้ผู้อ่านสามารถซึมซับสาระสำคัญของพระพุทธศาสนาผ่านชีวประวัติ ของพระอัครสาวกผู้ยิ่งใหญ่ได้อย่างเป็นธรรมชาติ

พระสารีบุตรได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในด้านปัญญา และดำรงตำแหน่งอัครสาวกเบื้องขวา ซึ่งเป็นฐานะที่สูงส่งที่สุดในหมู่พระสาวกทั้งปวง ท่านไม่เพียงแต่เป็นผู้ทรงปัญญา เยียบแหลม หากยังมีจริยวัตรอันงดงาม เมตตาธรรมอันล้นเหลือ และความทุ่มเทในการเผยแผ่พระธรรมอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย บทบาทของท่านในพระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะธรรมเสนapati หรือ แม่ทัพธรรมที่ช่วยเผยแผ่และรักษาพระศาสนาให้ดำรงอยู่ได้

ผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 บทหลัก ได้แก่ บทที่ 1 กำเนิดว่าที่อัครสาวกเบื้องขวา บทที่ 2 บรรลุอมตธรรม บทที่ 3 หนึ่งอสงไขยเศษแสนมหากัปกว่าจะเป็นที่สุดแห่งปัญญา บทที่ 4 ธรรมเสนาบดี บทที่ 5 ธรรมะจากพระสารีบุตร และบทสรุป นอกจากนี้ยังมีการรวบรวมหมวดธรรมสำคัญที่พระสารีบุตรแสดงไว้ในทศสูตรสูตร ซึ่งเป็นธรรมหมวดใหญ่ที่แสดงถึงความเป็นระเบียบและลึกซึ้งในการจัดหมวดหมู่ธรรมะของท่าน ฉบับที่ผู้วิจารณ์นำมาวิจารณ์นั้นเป็นการพิมพ์ครั้งที่ 2 โดยสำนักพิมพ์อมรินทร์ธรรมะ

2. เนื้อหา

เนื้อหาในหนังสือ "พระสารีบุตร : มหาสาวกผู้เป็นเลิศด้านปัญญา" มีความครอบคลุมและเป็นระบบ โดยผู้วิจารณ์จะสรุปแก่นเนื้อหาของแต่ละบท ดังนี้

บทที่ 1 กำเนิดว่าที่อัครสาวกเบื้องขวา บทนี้เปิดเรื่องด้วยการนำเสนอภูมิหลังครอบครัว ของพระสารีบุตร เดิมชื่ออุปติสสะ บิดาเป็นพราหมณ์ชื่อวงศ์คันทพราหมณ์ มารดาชื่อนางสารีพราหมณ์ ณ หมู่บ้านอุปติสคามใกล้นครราชคฤห์ ผู้เขียนได้บรรยายถึงมิตรภาพอันแน่นแฟ้นระหว่างอุปติสสะและโกลิตะ (ผู้จะกลายเป็นพระมหาโมคคัลลานะ) ตั้งแต่วัยเด็ก ทั้งสองเติบโตมาพร้อมกัน ศึกษาวิชาการต่าง ๆ จนมีความรู้แตกฉาน และเมื่อเห็นความไม่เที่ยงของชีวิตในงานมหรสพ จึงออกแสวงหาโมกษธรรมด้วยกัน

บทที่ 2 บรรลุอมตธรรม กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงชีวิตของอุปติสสะ เมื่อได้พบกับพระอัสสชิเถระหนึ่งในปัญจวัคคีย์ที่กำลังบิณฑบาตอยู่ในนครราชคฤห์ ผู้เขียนได้บรรยายถึงความประทับใจแรกพบ อุปติสสะเห็นอิริยาบถอันสงบบางของพระอัสสชิ จึงติดตามและกราบถามถึงธรรมะ พระอัสสชิได้แสดงหัวใจของพระพุทธศาสนาด้วยคาถาหนึ่งอันลือชื่อว่า "เย อัมมา เหตุปภวา" หลังจากได้ยินธรรมนี้ อุปติสสะ ก็บรรลุโสดาปัตติมรรคทันที จากนั้นจึงนำโกลิตะมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ทั้งสองได้รับการบวชและปฏิบัติธรรมจนบรรลุพระอรหันต์

บทที่ 3 หนึ่งอสงไขยเศษแสนมหากัปกว่าจะเป็นที่สุดแห่งปัญญา นำเสนอมิติอันลึกซึ้งของชีวิตพระสารีบุตรในด้านบุพกรรมและการสั่งสมบารมีมาตลอดอสงไขยกับปี ผู้เขียนได้อธิบายว่าในสมัยพุทธกาลของพระพุทธเจ้าพระนามว่าอโนมทัสสี พระสารีบุตรในชาตินั้นได้ตั้งความปรารถนาจะเป็นอัครสาวกเบื้องขวา และพระพุทธเจ้าก็ทรงพยากรณ์รับรองความปรารถนานั้น นับแต่นั้นมาพระสารีบุตรก็สั่งสมบารมีมาโดยตลอด ผ่านการเกิดในชาติต่าง ๆ ที่ปรากฏในมหาชาดก มหานารทกัศสปชาดก และชาดกอื่น ๆ อีกมากมาย

บทที่ 4 ธรรมเสนาบดี ซึ่งเป็นบทที่มีความสำคัญและยาวที่สุดในหนังสือ กล่าวถึงบทบาทของพระสารีบุตรในฐานะธรรมเสนาบดีในพระพุทธศาสนา ผู้เขียนได้นำเสนอเหตุการณ์หลากหลายที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสั่งสอน คุณธรรม และจริยวัตรของท่าน ได้แก่ บทบาทในการแสดง

ธรรมเรื่องสัมมาทิฐิแก่ภิกษุทั้งหลาย การช่วยเหลือพระภิกษุที่ป่วยด้วยความเมตตา การอ่อนน้อม ถ่อมตนแม้จะมีลูกศิษย์เป็นอัครสาวกในชาติก่อน ความสัมพันธ์อันดีกับพระอานนท์และพระสาวก อื่นๆ ตลอดจนเหตุการณ์ที่พระสารีบุตรพยากรณ์ถึงความเสื่อมของพระพุทธศาสนาในอนาคต

ในบทที่ 4 นี้ยังมีการกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระสารีบุตรกับพระพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้ง พระพุทธเจ้าทรงเปรียบพระสารีบุตรว่าเป็นดังบุตรหัวปีของพระองค์ที่หมั่นนวล้อธรรมต่อจากพระองค์ ขณะเดียวกันพระสารีบุตรเองก็มีความเคารพในพระพุทธเจ้าอย่างสูงสุด ไม่กล้าแม้แต่จะลุกขึ้นก่อน พระพุทธเจ้า เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างครูและศิษย์ที่หาได้ยากในโลก

บทที่ 5 ธรรมะจากพระสารีบุตร รวบรวมหลักธรรมสำคัญที่พระสารีบุตรแสดงไว้ โดยเฉพาะท สุตตรสูตรซึ่งเป็นธรรมหมวด 1 ถึงหมวด 10 ที่แสดงในที่ประชุมสงฆ์ใหญ่ ณ เมืองจัมปา ผู้เขียนได้ สรุปสาระสำคัญของแต่ละหมวดธรรมอย่างกระชับ แสดงให้เห็นถึงความลึกซึ้งและครอบคลุมของ ธรรม ที่พระสารีบุตรแสดง ธรรมะในบทนี้ครอบคลุมตั้งแต่หมวดธรรม 1 อย่างจนถึงหมวดธรรม 10 อย่าง ซึ่งแต่ละหมวดมีทั้งธรรมที่มีอุปการะมาก ธรรมที่ควรเจริญ ธรรมที่ควรกำหนดรู้ และธรรมที่ ควรละ เป็นต้น

บทที่ 6 ของหนังสือกล่าวถึงการปรินิพพานของพระสารีบุตร ณ บ้านเกิดในอุปลิสสคาม ก่อน พระพุทธเจ้าปรินิพพานประมาณครึ่งเดือน พระสารีบุตรได้กลับไปโปรดมารดาที่บ้านเกิดเป็นครั้ง สุดท้ายแล้วจึงปรินิพพานในบ้านเกิดท่านนั่นเอง บรรดาภิกษุหลายร้อยรูปมาชุมนุมส่งพระสารีบุตรไป ในวาระสุดท้าย เป็นภาพที่แสดงให้เห็นถึงความรักและเคารพที่หมู่สงฆ์มีต่อพระธรรมเสนาบดี พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญพระสารีบุตรว่าเป็นบัณฑิต ผู้มีปัญญาเป็นเลิศ มีจริยวัตรอ่อนน้อมถ่อมตน เปี่ยมด้วยเมตตาและกรุณา อันเป็นแบบอย่างของภิกษุในพระศาสนา

3. ประเมินค่าการตีความเรื่องพระสารีบุตรมหาสาวกผู้เป็นเลิศด้านปัญญา

คำอธิบายที่ท่านนพธัญ แสงไชย ได้นำเสนอเกี่ยวกับ "พระสารีบุตร" เป็นการนำเสนออย่าง เด่นชัด ถึงวิธีการตีความที่สอดคล้องตามบริบทของพระไตรปิฎกและอรรถกถา ที่สามารถแยกให้เห็น ถึงความสำคัญของพระสารีบุตรทั้งในฐานะบุคคลและในฐานะผู้สืบทอดธรรม ทำให้ผู้อ่านสามารถ เข้าใจหลักการของพระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสม ไม่เกิดผลกระทบต่ofฝ่ายใด หากผู้อ่านได้ทำ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในชีวิตและธรรมะของพระสารีบุตรแล้ว ก็คงจะเกิดความเห็นที่ตรง ชัดเจน และมีเหตุผลอย่างเพียงพอคำอธิบายที่ท่านนพธัญ แสงไชย ได้นำเสนอเกี่ยวกับ "พระสารีบุตร" เป็น การนำเสนออย่างเด่นชัดถึงวิธีการตีความที่สอดคล้องตามบริบทของพระไตรปิฎกและอรรถกถา ที่ สามารถแยกให้เห็นถึงความสำคัญของพระสารีบุตรทั้งในฐานะบุคคลและในฐานะผู้สืบทอดธรรม ทำ ให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจหลักการของพระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสม

อย่างไรก็ตาม วิธีการตีความดังกล่าวมีจุดแข็งและจุดอ่อนที่ควรพิจารณาในเชิงวิพากษ์ กล่าวคือ ผู้เขียนอาศัยอรรถกถาเป็นแหล่งหลักในการขยายความชีวประวัติ ซึ่งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต, 2566) ได้ชี้แนะไว้ว่าการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องนั้นควรเทียบเคียงอรรถกถากับพระไตรปิฎกบาลีต้นฉบับเสมอ เพื่อป้องกันการตีความที่คลาดเคลื่อนจากเจตนารมณ์ดั้งเดิม ดังนั้นผู้อ่านที่ต้องการศึกษาเชิงวิชาการควรตรวจสอบเทียบเคียงกับพระไตรปิฎกโดยตรงด้วย นอกจากนี้ยังมีประเด็น ในพระสูตรต้นตอปิฎกบางพระสูตร เช่น สัมมาทิฏฐิสูตร (ม.ม. 9/8) ที่ผู้เขียนอาจตีความในทิศทางเดียว โดยไม่เสนอมุมมองทางเลือก ซึ่งการนำเสนอมุมมองที่หลากหลายจะเพิ่มความ เป็นวิชาการให้แก่งานได้อย่างมีนัยสำคัญ

ก. ข้อเด่น

ประเด็นที่ถือว่าเป็นข้อเด่นที่น่าสนใจมากที่สุดของหนังสือเล่มนี้คืองานเขียนที่มาจากการรวบรวมและเรียบเรียงอย่างพิถีพิถัน ซึ่งผู้วิจารณ์จะขอแยกแยะให้เห็นเป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง การนำเสนอภาพชีวิตของพระสารีบุตรในลักษณะที่มีความต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับบริบทของสังคมในสมัยพุทธกาลได้อย่างลงตัว ผู้เขียนมิได้นำเสนอเพียงเหตุการณ์สำคัญ ๆ โดด ๆ หากแต่ได้พยายามถ่ายทอดบรรยากาศ ภูมิหลัง และความเป็นมาของแต่ละเหตุการณ์ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจและเชื่อมโยงบทบาทของพระสารีบุตรในบริบทที่กว้างขึ้น เช่น การบรรยายถึงชีวิตความเป็นอยู่ในนครราชคฤห์ บรรยายภาพของวงการปริพาชก ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมอินเดียยุคนั้น ทำให้เรื่องราวมีความสมจริงและน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ สิ่งที่น่าสนใจในภาคของชีวประวัติก็คือการกล่าวถึงนิยามหรือหลักอภิปัจจยตาที่สามารถแบ่งส่วนออกได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ การที่พระสารีบุตรบรรลุธรรมจากคาถาสั้น ๆ เพียงคาถาเดียวแสดงให้เห็นว่าปัญญาของท่านมีความพร้อมอย่างสมบูรณ์แล้ว เพียงแต่ยังขาดเงื่อนไขที่เหมาะสม เมื่อเงื่อนไขพร้อมคือการได้ยินธรรมจากพระอัสสชิ ปัญญาที่สว่างโพล่งขึ้นในทันที ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดีของหลักปฏิจจสมุปบาทในทางปฏิบัติ

ประเด็นที่สอง ความโดดเด่นของการนำเสนอธรรมะผ่านเหตุการณ์จริงในชีวิต แทนที่จะนำเสนอ ในเชิงทฤษฎีล้วน ๆ ผู้เขียนได้เลือกหยิบยกเหตุการณ์ที่พระสารีบุตรแสดงปัญญา เมตตา และจริยวัตร อันน่าเลื่อมใสมานำเสนอได้อย่างน่าประทับใจ ตัวอย่างเช่น เหตุการณ์ที่พระสารีบุตรแบกหามภิกษุป่วย ด้วยตนเอง ทั้งที่ท่านสามารถใช้ลูกศิษย์คนอื่นทำก็ได้ แต่ท่านกลับลงมือเองด้วยความเมตตา แสดงให้เห็นถึงคุณธรรมที่แท้จริงของท่านซึ่งไม่มีการแสวงหา หรือเหตุการณ์ที่พระสารีบุตรไม่กล้าลุกขึ้นก่อนเมื่ออยู่ใกล้พระพุทธเจ้า แสดงถึงความอ่อนน้อมถ่อมตนแม้จะเป็นอัครสาวก วิธีการที่มีประสิทธิภาพในการนำเสนอหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาของผู้เขียนก็คือการชี้ให้เห็นว่ามีอะไรบ้างในโลกแห่งความเป็นจริงที่สอดคล้องกับหลักคำสอน ผู้เขียนสนใจที่จะแสดงให้เห็นว่าพระสา

ริบุดรมมิใช่เพียง นักทฤษฎีธรรมะ หากแต่เป็นผู้ที่ใช้ชีวิต ตามหลักธรรมอย่างสมบูรณ์ ทำให้ธรรมะมีชีวิตชีวาและเข้าถึงได้ง่ายสำหรับผู้อ่านทั่วไป

ประเด็นที่สาม การรวบรวมหมวดธรรมสำคัญที่พระสารีบุตรแสดงไว้ในบทที่ 5 ถือเป็นคุณูปการสำคัญของหนังสือเล่มนี้ เนื่องจากทำให้ผู้อ่านได้รับทั้งชีวประวัติและสาระธรรมในคราวเดียวกัน โดยเฉพาะการอธิบาย ทศตรัสสูตรที่พระสารีบุตรแสดงในลักษณะหมวดธรรม 1 ถึง 10 อย่างเป็นระบบ แสดงให้เห็นถึงความเป็นระเบียบและความลึกซึ้งของปัญญาของพระสารีบุตรได้อย่างชัดเจน ธรรมะในแต่ละหมวดล้วน มีความสัมพันธ์กัน เป็นสิ่งที่ผู้เขียนนำเสนอได้อย่างงดงามและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้ที่ต้องการศึกษา ธรรมะ ดังนั้น หลักการที่ท่าน นพธัญ แสงไชย ได้นำเสนอนั้น เป็นแนวทางที่ผู้วิจารณ์สนับสนุนและถือเป็นข้อเด่นในการเขียนหนังสือเล่มนี้ เนื่องจากหนังสือเล่มนี้มีการตีความในเรื่องที่หลากหลายให้มีจุดบรรจบของชีวิตและธรรมะให้สามารถเข้ากันได้อย่างสมบูรณ์แบบ ผู้เขียนวิเคราะห์ความโดดเด่นของแต่ละส่วนได้อย่างละเอียดครบถ้วน โดยเฉพาะภาษาที่ใช้ในการดำเนินเรื่องนั้นทำให้เข้าใจในเรื่องราวต่างๆ ของชีวิตพระสารีบุตรได้เป็นอย่างดียิ่ง แม้ผู้ที่ไม่มีความรู้พื้นฐานทางพระพุทธศาสนามาก่อน เมื่อศึกษาเนื้อหาโดยละเอียด แล้วก็จะเข้าใจในเรื่องราวต่าง ๆ ของพระสารีบุตรได้เป็นอย่างดี

ข. ข้อด้อย

ส่วนที่น่าจะเพิ่มเติมในงานเขียนเล่มนี้ประกอบด้วยหลายประเด็น ประการแรก หนังสือมุ่งเน้นการนำเสนอชีวประวัติในลักษณะเชิงบรรยาย แต่ยังขาดการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับพระสาวกองค์อื่น ๆ ว่าปัญญาของพระสารีบุตรนั้นมีลักษณะเฉพาะอย่างไรที่ทำให้ท่านได้รับตำแหน่งอัครสาวกเบื้องขวา การเปรียบเทียบบ้างจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจความพิเศษของพระสารีบุตรได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ประการที่สอง แม้หนังสือจะอธิบายเรื่องทศตรัสสูตรในบทที่ห้า แต่การอธิบายยังคงอยู่ในระดับผิวเผิน ไม่ได้เจาะลึกไปถึงความหมายและการประยุกต์ใช้ของหลักธรรมเหล่านี้ในชีวิตประจำวัน ข้อบกพร่องนี้ทำให้งานขาดมิติเชิงปฏิบัติ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต, 2566) และ สมปอง มุ่งงาม (2565) ต่างเน้นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งในการถ่ายทอดหลักธรรมให้ผู้อ่านยุคปัจจุบัน นำไปปฏิบัติได้จริง

ประการที่สาม หนังสือเล่มนี้ขาดการวิเคราะห์บริบทสังคมและวัฒนธรรมในสมัยพุทธกาล ที่มีผลต่อชีวิตของพระสารีบุตร เช่น ระบบวรรณะ ค่านิยมของชนชั้นพราหมณ์ หรือพลวัตของ สำนักศาสนาต่าง ๆ ในอินเดียยุคนั้น ซึ่งพระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร (2564) ชี้ให้เห็นว่าการเข้าใจบริบทสังคมอินเดียโบราณมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการวิเคราะห์แรงจูงใจและการตัดสินใจของบุคคลในพระพุทธศาสนา ยุคแรก การขาดบริบทเหล่านี้ ทำให้งานมีข้อจำกัดในเชิงวิชาการและลดคุณค่าของการวิเคราะห์แรงจูงใจของพระสารีบุตรในการตัดสินใจสำคัญต่าง ๆ

4. สรุป

โดยรวมแล้ว หนังสือ "พระสารีบุตร มหาสาวกผู้เป็นเลิศด้านปัญญา" ของท่านนทัญญ แสงไชย มีคุณค่าในวงการพระพุทธศาสนาในฐานะงานภาษาไทยที่บูรณาการชีวประวัติและหลักธรรมไว้ได้อย่างลงตัว เมื่อเปรียบเทียบกับงานประเภทเดียวกันในภาษาไทย เช่น ชุด "มหาสาวก" ของสำนักพิมพ์เดียวกัน หนังสือเล่มนี้ถือว่าทัดเทียมกันในด้านความครอบคลุม แต่ยิ่งด้อยกว่าในแง่การวิเคราะห์เชิงวิชาการ เมื่อเทียบกับงานของพระมหาสมบุญ วุฑฒิภโร (2564) ที่มีการวิเคราะห์บริบทสังคมและอ้างอิงแหล่งปฐมภูมิอย่างเป็นระบบ

หนังสือเล่มนี้เติมเต็มช่องว่างที่สำคัญในสาขาพุทธศาสนศึกษา กล่าวคือ ยังขาดงานเขียนภาษาไทยที่อธิบายชีวประวัติของพระอัครสาวกในเชิงลึกควบคู่กับการนำเสนอหลักธรรมที่ท่านสั่งสอน อย่างไรก็ตามงานนี้ยังไม่สามารถเติมเต็มช่องว่างด้านการวิจัยเชิงวิเคราะห์ที่นักวิชาการไทยอาวูโส เช่น สมปอง มุ่งงาม (2565) ได้ดำเนินการไว้แล้ว หนังสือเล่มนี้จึงเหมาะสมที่สุดสำหรับผู้อ่านทั่วไป และนักศึกษาพระพุทธศาสนา ในระดับเบื้องต้นถึงระดับกลาง ส่วนนักวิชาการเฉพาะทางอาจต้องใช้ควบคู่กับแหล่งอ้างอิงเชิงวิชาการเพิ่มเติม

การดำเนินเนื้อเรื่องทั้ง 6 บทนั้นมีลักษณะของการสร้างความเชื่อมโยงของเนื้อหาในแต่ละบทให้มีความสอดคล้องถึงกัน โดยเริ่มจากจุดเล็ก ๆ ของชีวิตในวัยเด็ก แล้วพัฒนาไปสู่มุมมองธรรมะที่ลึกซึ้งเป็นการเชื่อมโยงให้เห็นภาพสำคัญของการดำเนินชีวิตอย่างมีธรรมะ แม้ผู้เขียนจะยังมีจุดที่ควรพัฒนาในเชิงวิชาการ แต่คุณภาพการทำให้ธรรมะเข้าถึงได้ง่ายและในการนำเสนอพระสารีบุตรในฐานะแบบอย่างของการพัฒนาตนทั้งทางปัญญาและคุณธรรมนั้น ถือเป็นคุณค่าที่สมควรได้รับการยอมรับในวงวิชาการ

เอกสารอ้างอิง

นพธัญ แสงไชย. (2559). พระสารีบุตร: มหาสาวกผู้เป็นเลิศด้านปัญญา (พิมพ์ครั้งที่ 2). อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

พระมหาสมบุญ วุฑฐิกโร. (2564). บทบาทของพระสารีบุตรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา: ศึกษาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 12(2).

สมปอง มุ่งงาม. (2565). การวิเคราะห์หลักธรรมในทศสูตรและการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน. วารสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 29(3).

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2562). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย (พิมพ์ครั้งที่ 53). มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์.